

Ewa Zygadło-Kozaczuk

Nowe propozycje kształcenia doktorantów i studentów medycyny w zakresie źródeł informacji medycznej

Forum Bibliotek Medycznych 5/2 (10), 173-179

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Mgr Ewa Zygadło-Kozaczuk
Wrocław – UM

NOWE PROPOZYCJE KSZTAŁCENIA DOKTORANTÓW I STUDENTÓW MEDYCYNY W ZAKRESIE ŹRÓDEŁ INFORMACJI MEDYCZNEJ

Abstract

The article describes a new form of teaching medical students and students studying towards doctoral degree about sources of medical information and search strategies. The important aspect of this form of teaching is that during especially organized workshops, students can work on actual clinical cases and the whole process is reviewed. In order to organize such workshops, good knowledge is required in the field of information science and that of a healthcare specialist. In the Medical Library of Wrocław Medical University, an educational module was built focusing on sources of drug information and therapies and sources of information in pediatric pharmacotherapy. The objective of the workshops is to demonstrate students practical aspect of knowledge about sources of drug information and practical application of knowledge about clinical databases and pharmaceutical sources in everyday practice. Similar workshops have been organized in other countries for years. Interdisciplinary teams of healthcare professionals, clinicians and librarians work on a series of workshops during which students can work on current topics, learn on actual clinical cases. The goal is to link theory with practice and teach student how to apply their knowledge of medical sources in their clinical practice.

Streszczenie

Autorka artykułu koncentruje się na opisie nowych form kształcenia doktorantów i studentów medycyny. Proponuje rozwijanie zajęć z informacji medycznej na zasadzie warsztatów praktycznych skoncentrowanych na wybranych zagadnieniach klinicznych. W celu zbudowania takich warsztatów potrzebna jest z jednej strony wiedza i umiejętności bibliotekarza, a z drugiej, wiedza i umiejętności specjalisty w danej dziedzinie medycznej. W bibliotece UMW we Wrocławiu zbudowany został moduł szkoleniowy dotyczący źródeł informacji o lekach i terapiach oraz moduł dotyczący farmakoterapii pediatrycznej i źródeł informacji w tym obszarze. Głównym celem takich warsztatów jest pokazanie praktycznego zastosowania źródeł informacji medycznej w pracy lekarzy oraz zachęcenie uczestników szkoleń do korzystania z baz klinicznych oraz baz farmaceutycznych w codziennej praktyce. Podobne szkolenia są robione i rozwijane od wielu lat w innych krajach. Interdyscyplinarne zespoły opracowują programy warsztatów, w których

klinicyści oraz inni specjaliści opieki zdrowotnej wybierają aktualne problemy do rozwiązania, i wspólnie z bibliotekarzami, przygotowują moduły ukierunkowane na różne grupy studentów. Szkolenia te mają na celu łączenie teorii z praktyką i uczenie studentów posługiwania się dostępnymi źródłami w celu rozwiązywania konkretnych zagadnień pojawiających się w praktyce klinicznej.

Wstęp

W dobie wszechobecnego Internetu i „dr Google” nie tylko pacjenci korzystają z poszukiwania informacji zdrowotnej za pomocą popularnych wyszukiwarek, ale także studenci, lekarze, farmaceuci i inni specjaliści ochrony zdrowia. Dostępne zasoby w zakresie terapii i leków w Internecie są faktycznie imponujące, tyle tylko, że spośród mnogości źródeł trudno jest dotrzeć do tych naprawdę dobrych i wiarygodnych, spełniających odpowiednie kryteria jakości i udostępnianych za darmo. Inaczej jest w przypadku bibliotek medycznych i ich zasobów. Tu nie musimy się martwić o kwestię wiarygodności oferowanych źródeł, ale raczej o to, że nie mając odpowiednich umiejętności w przeszukiwaniu informacji i wiedzy o dostępnych bazach, będzie nam trudno odnaleźć właściwą informację. Czy możemy ten problem rozwiązać? W pewnym zakresie na pewno tak. Jednym ze sposobów na poznanie podstawowych źródeł informacyjno-bibliograficznych oraz umiejętności ich właściwego przeszukiwania mogą być odpowiednio przygotowane warsztaty. Warsztaty takie nie tylko przybliżą użytkownikowi różnorodne elektroniczne źródła informacji naukowej, ale także pokażą w jaki sposób korzystać z tych źródeł i jak docierać do informacji użytecznej i dającej odpowiedź na zadany problem czy to badawczy, czy to edukacyjny, czy też kliniczny. W celu zbudowania takich warsztatów potrzebna jest z jednej strony wiedza i umiejętności bibliotekarza, a z drugiej wiedza i umiejętności specjalisty w danej dziedzinie medycznej. Przykłady takich szkoleń i ich ocenę można znaleźć w literaturze naukowej poświęconej edukacji studentów uczelni medycznych w zakresie informacji naukowej. Okazuje się, że od kilku lat w różnych krajach, oprócz podstawowych zajęć z informacji naukowej, rozwijane są także szkolenia sprofilowane na określone specjalizacje medyczne, zagadnienia związane z lekami czy też w ukierunkowane na opiekę nad pacjentem. Czym różnią się one od tych klasycznych, oferowanych przez biblioteki medyczne w szkoleniu przed i podyplomowym oraz na studiach doktoranckich? Różnią się przede wszystkim tym, że zajęcia są przygotowywane przez interdyscyplinarne zespoły złożone z bibliotekarzy, klinicystów, pielęgniarki, farmaceutów itp. czyli także przez osoby wykonujące zawód medyczny i mające bieżący kontakt z praktyką zawodową oraz z edukacją studentów.

Nowe propozycje kształcenia dla doktorantów i studentów medycyny w zakresie informacji medycznej

W Bibliotece UMW we Wrocławiu w listopadzie ubiegłego roku, wykorzystując doświadczenie bibliotekarzy z działu informacji naukowej oraz farmaceuty – specjali-

sty ds. informacji o lekach, zbudowaliśmy dwa moduły szkoleniowe dotyczące źródeł informacji o lekach i terapiach. Pierwszy moduł trwający 1,5 h był przeznaczony dla doktorantów UMW, a drugi mający 10 h, dla studentów IV roku wydziału lekarskiego. Głównym celem jaki sobie postawiliśmy było pokazanie praktycznego zastosowania źródeł informacji medycznej w pracy lekarzy i studentów medycyny oraz zachęcenie uczestników szkoleń do korzystania z baz klinicznych oraz baz farmaceutycznych w codziennej praktyce.

Moduł dla doktorantów wpisany został do dydaktyki podyplomowej jako uzupełnienie już istniejącego szkolenia z naukowej informacji medycznej, natomiast program dla studentów medycyny miał zostać zrealizowany w ramach zajęć fakultatywnych.

Program dla doktorantów poruszał następujące zagadnienia:

1. Kryteria oceny źródeł informacji.
2. Przykłady źródeł informacji o lekach i terapiach – z czego warto korzystać?
3. Przykłady praktycznego zastosowania informacji pochodzących z omawianych źródeł na podstawie pytań od farmaceutów i lekarzy.

Dodatkowo na zajęciach z doktorantami badaliśmy także potrzeby w zakresie informacji o lekach, aby zobaczyć z jakich źródeł informacji korzystają doktoranci i jakie trudności napotykają. Wyniki przeprowadzonej ankiety wśród doktorantów-lekarzy i farmaceutów będą prezentowane w b.r. w maju na ogólnopolskiej konferencji medyczno-farmaceutycznej we Wrocławiu organizowanej przez Uniwersytet Medyczny, w której Biblioteka Główna aktywnie uczestniczy. Pomysł ankiety, o której mowa, zrodził się już wcześniej w Centrum Informacji o Leku we Wrocławiu oraz w Studium Szkolenia Podyplomowego Wydziału Farmaceutycznego UMW. W latach 2011-2013 badaniu potrzeb informacyjnych w zakresie leków zostali poddani farmaceuci odbywający szkolenie specjalizacyjne z farmacji aptecznej, klinicznej oraz szpitalnej. Na szkoleniu z doktorantami powtórzyliśmy takie samo badanie ankietowe, aby zobaczyć jak kształtują się te potrzeby wśród lekarzy – doktorantów UMW. W niniejszym artykule nie będziemy omawiać wyników tego badania, gdyż nie jest ono jeszcze zakończone, ale chcielibyśmy zwrócić uwagę na dwa zagadnienia poruszone w ankiecie i udzielone na nie odpowiedzi. Na pytanie jakich informacji lekarze szukają najczęściej padała często odpowiedź, że dawkowania leku, interakcji oraz działań niepożądanych. Natomiast przy pytaniu jakich informacji o lekach lekarze nie mogą znaleźć, pojawiała się również odpowiedź, że dawkowania, ale w grupach szczególnego ryzyka czyli dawkowania leków u niemowląt i małych dzieci, u kobiet w ciąży oraz u pacjentów z chorobami nerek i wątroby. Kolejnymi informacjami trudnymi do odnalezienia przez lekarzy były: wskazania do refundacji leku, odpłatność oraz interakcje lek-lek i lek-alkohol. Wspominam o tym badaniu dlatego, że było ono punktem wyjścia do stworzenia jeszcze jednej nowej propozycji szkoleniowej dla studentów IV roku medycyny, tym razem szkolenia współtworzonego z Katedrą i Zakładem Farmakologii Klinicznej UMW.

Wracając do modułu szkoleniowego „Źródła informacji o lekach i terapiach” dla studentów IV r. Wydziału Lekarskiego chciałabym dodać, że różni się ono od klasycznego szkolenia nt. informacji naukowej tym, że główny nacisk położony jest na zastosowanie informacji medycznej w praktyce lekarskiej czyli na takie wyszukiwanie informacji, które następnie pomaga w podejmowaniu decyzji klinicznych i rozwiązywaniu konkretnych problemów.

Program 10 h szkolenia przedstawia się następująco:

1. Podstawowe pojęcia z zakresu źródeł informacji o lekach i terapiach z położeniem nacisku na elektroniczne źródła informacyjno-bibliograficzne dostępne przez stronę internetową Biblioteki UMW.
2. Metodyka wyszukiwania informacji w bazach bibliograficzno-abstraktowych.
3. Narzędzia i strategie wyszukiwawcze.
4. Ocena wiarygodności źródeł.
5. Metodyka konstruowania odpowiedzi na pytania o leki i terapie zadawane przez specjalistów opieki zdrowotnej i pacjentów.

Natomiast cele kształcenia jakie sobie wyznaczylismy to:

- poznanie podstawowych źródeł informacyjno-bibliograficznych w naukach medycznych i farmaceutycznych, zwłaszcza tych dostępnych ze strony internetowej Biblioteki UMW,
- określenie roli i zadań bibliotek medycznych, ośrodków informacji o lekach, agencji rządowych, wydawnictw specjalistycznych i firm farmaceutycznych w dostarczaniu informacji o lekach i terapiach dla lekarzy i innych specjalistów opieki zdrowotnej,
- przygotowanie do korzystania z elektronicznego warsztatu informacyjnego,
- zapoznanie się z różnorodnymi interfejsami serwisów elektronicznych i strategiami wyszukiwawczymi,
- poznanie budowy i struktury źródeł informacji o lekach i terapiach,
- nabycie umiejętności w zakresie przeszukiwania źródeł informacji o lekach i terapiach,
- zapoznanie się z kryteriami oceny jakości i wiarygodności źródeł informacji o lekach i terapiach.

W ww. szkoleniu nacisk został położony na zdobycie nie tylko wiedzy w wymienionych powyżej obszarach informacji medycznej, ale przede wszystkim na umiejętności w zakresie korzystania z elektronicznego warsztatu informacyjnego. Chodzi przede wszystkim o to, aby po zakończeniu szkolenia student potrafił dobrać rodzaje źródeł informacji o lekach i terapiach stosownie do własnych potrzeb informacyjnych i wyszukać relewantne informacje stosując różnorodne strategie wyszukiwawcze. Chodzi także o to, aby nabył umiejętność krytycznej analizy i oceny źródeł informacji o lekach

i terapiach pod względem jakości i wiarygodności tych źródeł, a następnie potrafił zastosować nabyte umiejętności przy odpowiedzi na pytania od specjalistów opieki zdrowotnej i pacjentów.

Współpraca z wykładowcami akademickimi i klinicystami warunkiem rozwoju nowych modułów szkoleniowych.

Kolejną inicjatywą podjętą przez Bibliotekę Główną UMW było zaproponowanie współpracy Katedrze i Zakładowi Farmakologii Klinicznej UMW przy przygotowaniu modułu szkoleniowego w zakresie farmakoterapii pediatrycznej i źródeł informacji w tym obszarze. Dlaczego skupiliśmy się na module poruszającym stosowanie leków w populacji pediatrycznej? Dlatego, że jak już wcześniej wspomniałam, doktoranci w ankiecie potrzeb informacyjnych przytaczali populację pediatryczną jako jedną z tych, co do których mają problemy ze znalezieniem odpowiedniej i wiarygodnej informacji w zakresie stosowania leków i ich dawkowania. Stąd też zrodziła się idea zrobienia szkolenia poruszającego ww. zagadnienia. Tym razem jednak kierownictwo modułu przypadło Katedrze i Zakładowi Farmakologii Klinicznej kierowanemu przez prof. dr hab. Annę Wielę-Hojeńską, która z zaangażowaniem i entuzjazmem podjęła tę nową inicjatywę. Całość szkolenia została zaplanowana na 20 h w tym 7 h przeznaczonych na blok dotyczący źródeł informacji o lekach i suplementach diety oraz ich praktycznego wykorzystania w terapii populacji pediatrycznej. Poniżej przedstawiamy program szkolenia:

Temat: Farmakoterapia pediatryczna – wybrane problemy dotyczące badań klinicznych, dopuszczenia leków do obrotu, nadzorowania bezpieczeństwa ich stosowania oraz źródeł informacji o lekach i suplementach diety

Część I (4 h)

1. Zasady wprowadzania leków pediatrycznych do terapii – wykład
2. Pułapki terapii lekami generycznymi u dzieci – wykład
3. Bezpieczeństwo stosowania leków u dzieci – o czym należy pamiętać? – wykład

Część II (7 h)

1. Źródła informacji o lekach i suplementach diety mające zastosowanie w populacji pediatrycznej (bazy danych, czasopisma, książki, wytyczne terapeutyczne) – wykład
2. Jak skutecznie przeszukiwać źródła, jak dotrzeć do właściwej informacji i jak ją ocenić? - praca w grupach z bazami danych – ćwiczenia
3. Jak odpowiadać na pytania rodziców i opiekunów dzieci? – praca w grupach nad wybranymi pytaniami – ćwiczenia

Część III (6 h)

1. Analiza przypadków klinicznych dotyczących stosowania leków u dzieci – praca w grupach – ćwiczenia
 - antybiotykoterapia
 - chemioterapia przeciwnowotworowa
 - niepożądane działania leków, w tym niepożądane interakcje

Część IV (3 h)

1. Odpowiedzialność zawodowa lekarzy i farmaceutów w udzielaniu informacji o lekach na receptę, lekach OTC oraz suplementach diety – wykład

Celami jakie postawili przed sobą autorzy ww. modułu jest zdobycie przez studentów wiedzy i umiejętności w zakresie:

- charakteryzowania procesu rozwojowego leku pediatrycznego,
- objaśnienie korzyści i zagrożeń związanych ze stosowaniem leków odtworczych u dzieci,
- opisanie metody prowadzenia bezpiecznej terapii u dzieci,
- opisanie źródeł informacji o lekach i suplementach diety dotyczące dzieci,
- objaśnienie zasad odpowiedzialności zawodowej w udzielaniu informacji o lekach,
- stosowanie w praktyce racjonalnej, obiektywnej oceny źródeł informacji o lekach pediatrycznych,
- wykonanie analizy zagrożeń oraz działań prewencyjnych dotyczących stosowanej farmakoterapii u dzieci.

Podsumowanie

Powyższe propozycje nowych modułów szkoleniowych są próbą łączenia umiejętności wymaganych do efektywnego przeszukiwania i oceny źródeł informacji z przyszłą praktyką adeptów medycyny. Chodzi tu przede wszystkim o „zaszczepienie” zainteresowania źródłami naukowej informacji medycznej, nie tylko do celów pisania artykułów naukowych lub prowadzenia w przyszłości prac badawczych, ale także w celu uświadomienia studentom, że źródła te mogą być pomocne w rozwiązywaniu problemów napotykanym w praktyce klinicznej. Kluczowa pozostaje w tym wypadku oczywiście wiedza podstawowa w zakresie informacji medycznej i umiejętność wyszukiwania potrzebnej informacji, jednakże opisane powyżej propozycje mogą stanowić ciekawe i potrzebne uzupełnienie szkoleń podstawowych.

Szkolenia takie rozwijają się od wielu lat w różnych krajach. Interdyscyplinarne zespoły opracowują praktyczne warsztaty, w których klinicyści oraz inni specjaliści opieki zdrowotnej wybierają aktualne problemy do rozwiązania i wspólnie z bibliotekarzami przygotowują moduły ukierunkowane na różne grupy studentów. Szkolenia

te mają na celu łączenie teorii z praktyką i uczenie studentów posługiwania się dostępnymi źródłami w celu rozwiązywania konkretnych zagadnień pojawiających się w praktyce klinicznej. Coraz większy nacisk, szczególnie w Stanach Zjednoczonych, kładzie się także na kształcenie studentów w interdyscyplinarnych zespołach, tak aby po rozpoczęciu pracy zawodowej lepiej się wzajemnie rozumieli i lepiej współdziałali na rzecz zdrowia pacjentów.

Bibliografia

Gonnerman Kristyn: The health sciences library and professional librarians: Important resources for busy ED nurses and nurse managers, *Journal of Emergency Nursing* 2003 Vol. 29 s.183-186

Grygorowicz Anna, Kraszewska Elżbieta: Propozycje standardów w zakresie edukacji użytkowników polskich bibliotek medycznych, materiały z 25 Jubileuszowej Konferencji Problemowej Bibliotek Medycznych, Kształcenie użytkowników naukowej informacji medycznej – koncepcja i doświadczenia, Lublin-Kazimierz Dolny, 12-14 czerwca 2006. *Forum Bibl. Med.* 2009 R. 2 nr 1 s. 292-301

Janke Robert , Pesut Barbara , Erbacher Lynnelle: Promoting information literacy through collaborative service learning in an undergraduate research course, *Nurse Education Today* 2012 Vol. 32 s. 920-923

Kingsley KarlaV, Kingsley Karl: A case study for teaching information literacy skills. *BMC Medical Education* 2009 T. 29 nr 9 s. 7

Sławińska Renata: Wspólna platforma edukacyjna w zakresie dydaktyki podyplomowej – projekt bibliotek uczelni medycznych. *Forum Bibl. Med.* 2011 R. 4 nr 2 s. 330-433

Swanson Troy: Teaching students about information: Information literacy and cognitive authority. *Research Strategies* 2007 T. 20 s. 322-333

Zygadło-Kozaczuk Ewa: Ankieta badania potrzeb informacyjnych w zakresie leków wśród doktorantów UMW oraz farmaceutów specjalizujących się na kierunku farmacji aptecznej, szpitalnej i klinicznej, *listopad 2011 – kwiecień 2013*